

**MINTAQAZIYORAT TURIZMINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION VA YASHIL
IQTISODIYOT TAMOYILLARINING O‘ZARO BOG‘LIQLIGI (QASHQADARYO
VILOYATI MISOLIDA)**

Raxmatulla Xidirovich Ergashev

i.f.d., professor Qarshi davlat texnika universiteti, e_r_x_55@Rambler.ru, <https://orcid.org/0009-0008-9794-9859>

Jamshid Norboyevich Uzaqov

i.f.f.d., (Phd), dotsent, Axborot texnologiyalari va menejment universiteti,
jamshiduzokov0660@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0002-6420-9076>

ANNOTATSIYA

Maqolada mintaqaziyorat turizmini rivojlantirishda innovatsion va yashil iqtisodiyot tamoyillarining o‘zaro bog‘liqligi hamda ularning amaliy samaradorligi tahlil qilinadi. Ziyorat turizmi infratuzilmasini modernizatsiya qilish, raqamli texnologiyalarni joriy etish, ekologik barqarorlikni ta‘minlash va resurslardan oqilona foydalanish masalalari yoritiladi. Shuningdek, innovatsion yondashuvlar va yashil iqtisodiyot mexanizmlarining hududiy iqtisodiy o‘shish, bandlikni oshirish hamda madaniy merosni asrashga qo‘shayotgan hissasi baholanadi. Tadqiqot natijalari mintaqaviy turizm siyosatini takomillashtirish va barqaror rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqishda amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: ziyorat turizmi, mintaqaviy rivojlanish, innovatsion iqtisodiyot, yashil iqtisodiyot, barqaror rivojlanish, ekologik turizm, raqamli texnologiyalar.

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется взаимосвязь и эффективность принципов инновационной и зелёной экономики в развитии регионального зиярат-туризма. Рассматриваются вопросы модернизации туристической инфраструктуры, внедрения цифровых технологий, обеспечения экологической устойчивости и рационального использования природных ресурсов. Особое внимание уделяется влиянию инновационных и экологически ориентированных подходов на региональный экономический рост, повышение занятости населения и сохранение культурно-духовного наследия. Результаты исследования могут быть использованы при разработке региональных программ и стратегий устойчивого развития туризма.

Ключевые слова: паломнический туризм, региональное развитие, инновационная экономика, зелёная экономика, устойчивое развитие, экологический туризм, цифровые технологии.

**"THE INTERCONNECTION OF INNOVATIVE AND GREEN ECONOMY PRINCIPLES
IN THE DEVELOPMENT OF REGIONAL RELIGIOUS TOURISM: THE CASE OF
QASHQADARYO REGION"**

ABSTRACT

This article examines the interrelation and effectiveness of innovative and green economy principles in the development of regional pilgrimage tourism. The study focuses on the modernization of tourism infrastructure, the introduction of digital technologies, environmental sustainability, and the efficient use of natural resources. It also evaluates the contribution of innovation-driven and environmentally oriented approaches to regional economic growth, employment expansion, and the preservation of cultural and spiritual heritage. The research findings are relevant for improving regional tourism policies and designing sustainable development strategies.

Keywords. pilgrimage tourism, regional development, innovative economy, green economy, sustainable development, eco-tourism, digital technologies.

So‘nggi yillarda turizm jahon iqtisodiyotida barqaror o‘sib borayotgan sohalardan biri sifatida e’tirof etilyapti. Umumiy sayyohlik oqimlari o‘shida diniy-ma’rifiy yo‘nalish — ziyorat turizmi muhim rol o‘ynamoqda. Dunyoda turizmdan tushadigan daromadlar salohiyati sezilarli bo‘lishi bilan birga, ziyorat yo‘nalishlari ham o‘sib borayotgan segmentlardan sanaladi. Masalan, Umumjahon sayyohlik tashkiloti (UNWTO)ga ko‘ra turizmning xalqaro tashriflar soni 1950 yilda 25 milliondan, 1980 yilda 278 millionga yetgan va keyingi yillar davomida sezilarli darajada oshib bormoqda⁴⁰.

O‘zbekiston ziyorat turizmi salohiyatiga ega bo‘lgan mintaqalardan biridir. Respublika hududida 1 200 dan ortiq ziyorat va muqaddas maskanlar mavjud bo‘lib, bu mamlakatni diniy sayyohlik yo‘nalishida jahon miqyosida tanilgan markazlardan biriga aylantiradi⁴¹. 2016–2018 yillar ichida mamlakatga tashrif buyurgan sayyohlar soni sezilarli darajada ko‘paydi, jumladan, 2017 yilda 2,2 milliondan, 2018 yilda esa 5,3 millionga yaqin bo‘lgan. Bu esa turizm, jumladan ziyorat sayyohligi sohasining iqtisodiy qimmatini ko‘rsatadi⁴².

Shu jumladan, Qashqadaryo viloyatida ziyorat turizmi salohiyatiga ega bo‘lgan bir qator muqaddas maskanlar mavjud. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 26-apreldagi PQ-135-son qaroriga muvofiq 2023-yilda xorijiy turistlar tashrifi rejasi 210 ming nafar etib belgilangan holda 2024 yilning 9 oyi yakunlariga ko‘ra viloyatga 460 ming nafar xorijiy turist tashrif buyurgan bunda ziyorat maqsadida tashrif buyuruvchilar soni salmoqli hisoblanadi⁴³.

Ichki turizm ham mamlakat iqtisodiyotining ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Mahalliy aholining sayyohlik faoliyati hududiy xizmatlar, transport va mehmonxona sektorlarini faollashtiradi, ish o‘rinlarini yaratadi hamda aholi bandligini oshiradi. Ikkala yo‘nalish — ziyorat turizmi va ichki turizmning uyg‘un rivojlanishi mintaqaviy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish uchun muhim omildir, chunki ular hududiy daromadlarni diversifikatsiya qilish, kichik biznesni qo‘llab-quvvatlash va xizmatlar sohasini kengaytirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, bu yo‘nalishlar samaradorligini oshirishda bir qator muammolar mavjud. Ular qatoriga infratuzilma cheklanganligi, transport va logistika yo‘nalishlarining rivojlanmaganligi, xalqaro marketingning yetarli darajada emasligi va raqamli axborot vositalarining kamligi bilan tavsiflanadi. Bu holat mintaqaviy darajada ziyorat va ichki sayyohlik salohiyatidan to‘liq foydalanishga to‘sqinlik qilmoqda. Shu sababli innovatsion yechimlar va yashil iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish orqali bu muammolarni ilmiy asoslangan choralar bilan bartaraf etish hozirgi davrning dolzarb ilmiy va amaliy vazifasidir.

Jahon tajribasi ziyorat turizmini rivojlantirishda innovatsion va yashil iqtisodiyot tamoyillari tobora muhim ahamiyat kasb etishini ko‘rsatmoqda. Rivojlangan mamlakatlarda ziyorat maskanlarini boshqarishda raqamli platformalar, aqlli transport tizimlari va elektron xizmatlar joriy etilib, ziyoratchilar oqimini samarali tashkil etish imkoniyati yaratilmoqda. Shu bilan birga, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish, energiya tejamkor infratuzilmani barpo etish va chiqindilarni qayta ishlash amaliyoti keng qo‘llanilib atrof-muhitga bo‘lgan salbiy ta’sirni kamaytirishga xizmat qilmoqda. Innovatsion texnologiyalar yordamida resurslardan oqilona foydalanish ta’minlanib, yashil iqtisodiyot tamoyillari orqali ekologik barqarorlik mustahkamlanmoqda. Natijada ziyorat turizmi nafaqat iqtisodiy foyda keltiruvchi soha, balki barqaror rivojlanishni ta’minlovchi omil sifatida shakllanmoqda. Jahon amaliyoti ushbu yondashuvlarning uyg‘unligi ziyorat turizmining uzoq muddatli samaradorligini oshirishini yaqqol namoyon etmoqda.

Hozirgi kunda O‘zbekiston Respublikasida ziyorat turizmini rivojlantirish bo‘yicha muayyan islohotlar amalga oshirilayotgan bo‘lsada, innovatsion va yashil iqtisodiyot tamoyillarini to‘liq joriy etish darajasi yetarli emas. Mavjud holat tahlili shuni ko‘rsatadiki, ziyorat maskanlarida raqamli xizmatlar, ekologik infratuzilma va resurslarni tejoychi texnologiyalar cheklangan miqyosda

qo'llanilmoqda. Respublika miqyosida asosiy muammolar qatoriga transport- logistika tizimining nomukammalligi, yashil energiya manbalaridan foydalanishning sustligi va zamonaviy marketing mexanizmlarining yetishmasligi kiradi.

Xususan, Qashqadaryo viloyatida boy ziyorat salohiyatiga qaramay, turizm infratuzilmasining eskirganligi, xizmatlar sifati va ekologik talablarning to'liq ta'minlanmaganligi kuzatiladi. Viloyatda ziyorat obyektlari atrofida chiqindilarni boshqarish, suv va energiya resurslaridan oqilona foydalanish masalalari dolzarb bo'lib qolmoqda. Shuningdek, innovatsion boshqaruv va raqamli monitoring tizimlarining yetishmasligi ziyorat turizmi samaradorligini pasaytirmoqda. Ushbu muammolarni bartaraf etish innovatsion va yashil iqtisodiyot tamoyillarini kompleks joriy etishni taqozo etadi.

2024-yilda Qashqadaryo viloyatida 250 ta mehmonxona va shunga o'xshash joylashtirish vositalarining obyektlari faoliyat yuritib, ularda 3980 ta xonalar, 8423 ta joylar mavjud bo'lgan va 267,2 ming kishi joylashtirilgan. 2023-yilga nisbatan mehmonxona va shunga o'xshash joylashtirish vositalarining obyektlari soni 32 taga oshgan, nomer fondi 219 taga oshgan, joylar soni 490 taga oshgan, joylashtirilgan shaxslar soni esa 212,9 ming kishiga kamaygan⁴⁴.

Jadval ma'lumotlarining tahlili shuni ko'rsatadiki, Qashqadaryo viloyatidagi eng salohiyatli ziyoratgohlar ziyorat turizmini rivojlantirish uchun yetarli tarixiy va ma'naviy resurslarga ega bo'lsada, ularning iqtisodiy samaradorligi va barqaror rivojlanishini ta'minlashda qator tizimli muammolar mavjud. Avvalo, aksariyat ziyoratgohlarda joylashtirish infratuzilmasining past darajada ekanligi ziyoratchilar oqimini uzoq muddat ushlab qolish imkoniyatini cheklamoqda hamda hududiy daromadlar o'sishini sekinlashtirmoqda.

Shuningdek, raqamli xizmatlarning yetarli darajada joriy etilmaganligi boshqaruv samaradorligi va xizmatlar sifatini pasaytiradi. Ekologik jihatdan esa chiqindilarni boshqarish, suv va energiya resurslaridan oqilona foydalanish hamda "yashil" transport yechimlarining cheklanganligi ziyorat turizmining barqaror rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Qashqadaryo viloyatida ziyorat turizmini rivojlantirishda infratuzilmaviy imkoniyatlar, raqamli boshqaruv va yashil iqtisodiyot tamoyillarini o'zaro uyg'unlashtirgan kompleks yondashuv zarurligini ko'rsatadi.

Qashqadaryo viloyatida ziyorat maskanlarini ikki asosiy toifaga ajratish mumkin: birinchisi, tarixiy jihatdan shakllangan, bino-inshootlari va minimal infratuzilmasi mavjud bo'lgan rasmiy ziyoratgohlar; ikkinchisi esa rasmiy maqomga ega bo'lmagan, infratuzilmasi deyarli yo'q, biroq mahalliy aholi tomonidan ziyorat maskani sifatida e'tirof etiladigan norasmiy muqaddas joylardir. Ushbu ikki toifa o'rtasida hozirgi kunda uzviy bog'liqlik mavjud emasligi yangi ilmiy yondashuvlarni talab qiladi.

Fikrimizcha, davlat tomonidan ziyorat turizmini tartibga solishning ustuvor vazifalari quyidagilar bo'lisi lozim deb hisoblaymiz:

–ziyosatgohlarga olib boruvchi yo'llar hamda hududlarni quyosh panellari va quyosh energiyasi asosida yoritish-bunda, sarf-xarajatlar davlat byudjeti hisobidan amalga oshiriladi. Rivojlangan davlatlarda turizm obyektlarida quyosh va qayta tiklanuvchi energiya faol qo'llanilmoqda. Bu yondashuv ekologik yuklamani kamaytiradi va ziyoratgohlarning ekspluatatsiya xarajatlarini qisqartiradi.;

–ziyosatgohlar va ularga xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlar faoliyatini muvofiqlashtirish ya'ni, ziyoratchilarga xizmat ko'rsatuvchi barcha subyektlar faoliyatini o'zaro uyg'unlashtirish;

–ziyosat turizmini rivojlantirishga qaratilgan davlat va hududiy dasturlarni amalga oshirish;

–ziyosat turizmi infratuzilmasiga investitsiyalarni jalb qilish- ziyoratgohlar atrofidagi sharoitlarni yaxshilash uchun sarmoya kiritish;

–tarixiy-diniy va turistik resurslardan oqilona hamda barqaror foydalanishni ta'minlash;

–ziyosat markazlari va ziyosat zonalarini kompleks rivojlantirish;

–ziyosatgoh hududlarida quyoshpanellari, energiya tejamkor yoritish tizimlarini joriy etish. davlat mulkidagi ziyosat obyektlari va ularga tutash turistik infratuzilmani qo'llab-quvvatlash.

Shuningdek, ziyosat turizmi faoliyatini rivojlantirish, mintaqalarda ushbu turizm turining salohiyatini oshirish bilan bog'liq olib borilayotgan ilmiy izlanishlarimiz natijalariga tayangan holda, quyidagi taklif va tavsiyalarni ilgari suramiz: ziyosatgohlar atrofida belgilangan ekologik himoya zonasi (masalan, 0,5–2 km radius) joriy etilib, ushbu zonada transport harakati "yumshoq (low-carbon) mobilitet" tamoyillari asosida boshqariladi. Ya'ni ziyoratchilar va mahalliy aholining ziyosatgohga borishi va hudud ichidagi harakati piyoda yurish,

velosiped hamda elektromobil/elektroshuttle orqali amalga oshirilishi ustuvor etib belgilanadi. Natijada CO₂ chiqindilari va shovqin yuklamasining sezilarli darajada kamayishi, landshaft hamda madaniy meros obyektlarining saqlanishi ta'minlanadi, ziyosat jarayonining sifati oshadi, ya'ni xavfsiz va qulay piyoda harakatlanish muhiti shakllanadi, ziyoratchilar uchun sokin, toza va ma'naviy muhitni ta'minlaydi, hududning "yashil turizm" brendi mustahkamlanadi hamda ichki turizmning barqaror o'sishi uchun qulay sharoit yaratiladi;

Shahrisabz, Kitob va Yakkabog' tumanlaridagi ziyosatgohlarning tog'li hududlarda joylashgani ziyosatni jismoniy va ruhiy sog'lomlashuv bilan birlashtirish imkonini beradi. Shu asosda "ziyosat + tog'li salomatlik marshrutlari" ishlab chiqilish taklif etiladi. Ushbu marshrutlar qisqa masofali piyoda yurishlar, tog' havosida dam olish va ziyosat marosimlarini o'z ichiga oladi. Natijada ziyosat turizmi passiv tashrifdan faol va mazmunli tajribaga aylanadi hamda ziyoratchilar turar muddati uzayishini namoyon etadi; mintaqaning tog'li hududlaridagi ziyosatgohlarida shovqinsiz, savdosiz, transportdan holi hududlar ajratish taklif etiladi. Bu zonalarda faqat ziyosat, ibodat va tafakkur faoliyati amalga oshiriladi. Natijada ziyosat turizmi ommaviy tomoshadan ma'naviy qadriyatga yo'naltirilgan modelga o'tishini namoyon etadi;

mintaqadagi rasmiy va norasmiy ziyosat maskanlari yagona hududiy ziyosat tizimi doirasida ikki pog'onali model sifatida qaraladi. Birinchi pog'ona

—infratuzilmaga ega asosiy ziyosatgohlar, ikkinchi pog'ona — mahalliy aholi e'tirof etgan norasmiy ziyosat maskanlaridir. "Ikki pog'onali ziyosat tizimi" (dual pilgrimage system) modelini qo'llash. Bu innovatsion yondashuvga ko'ra norasmiy ziyosat joylari e'tibordan chetda qolmaydi, norasmiy ziyosat maskanlariga "nol infratuzilma, lekin yuqori ma'naviy qiymat" maqomini berish ilmiy jihatdan asoslanadi;

Qashqadaryo viloyatida Abu Muin Nasafiy kabi rasmiy tashkilot maqomiga ega bo'lgan ziyosat maskanlari mavjud bo'lib, ular tarixiy, diniy va ilmiy meros nuqtayi nazaridan yuqori salohiyatga ega. Ammo ushbu maskanlarning faoliyati asosan marosimiy va an'anaviy ziyosat bilan cheklanib qolmoqda. Shu sababli ziyoratchilar oqimini oshirish uchun mazkur maskanlarning faqat ziyosat joyi emas, balki ilmiy-ma'naviy markaz sifatidagi funksiyasini "Ilmiy-ma'naviy ziyosat markazi" modelini qo'llash orqali kengaytirish zarur. Ushbu modelga ko'ra, ziyosat maskani nafaqat tashrif buyuriladigan joy, balki Nasafiy merosi bilan tanishish, ilmiy tafakkur va ma'naviy anglash jarayoni kechadigan hududga aylantiriladi. Ziyoratchilar uchun qisqa, tushunarli va tizimli "ma'naviy-ilmiy ziyosat ssenariylari" ishlab chiqiladi. Natijada, ziyosat jarayoni passiv tashrifdan faol bilim va ma'naviy tajribaga aylanadi, bu esa tashriflar soni va davomiyligining oshishini namoyon etadi.

Xulosa sifatida, ziyosat turizmini rivojlantirish maqsad va vazifalari davlatning ushbu sohaga bo'lgan munosabati va ishtirokiga bevosita bog'liqdir. Davlatning tizimli yondashuvi va

muvoqlashtiruvchi roli bo'lmagan, ziyorat turizmini barqaror va samarali rivojlantirish mumkin emas. Mazkur taklif va

yondashuvlar Qashqadaryo viloyatida ziyorat turizmini innovatsion va yashil iqtisodiyot tamoyillari asosida rivojlantirishning mualliflik konsepsiyasini shakllantiradi. Ushbu konsepsiya ziyoratchilar oqimini faqat miqdoriy emas, balki sifat jihatidan oshirish, hududning ekologik, ma'naviy va iqtisodiy barqarorligini ta'minlashga qaratilgan bo'lib, mintaqaviy ziyorat turizmi rivojlanishining yangi bosqichini namoyon etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 26-apreldagi "Respublikaning turizm salohiyatini jadal rivojlantirish hamda mahalliy va xorijiy turistlar sonini yanada oshirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" PQ- 135-son qarori.
2. <https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com>
3. <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/uzbekistan-travel-and-tourism>
4. https://bukhari.uz/?p=8405&utm_source
5. https://uza.uz/oz/posts/qashqadaryoga-sayyohlar-tashrifi-otgan-yilga-nisbatan-20-foizga-oshgan_659808?utm_source
6. <https://www.qashstat.uz/uploads/press24/Turizm-Yan-Dek-2025.pdf>
7. qashstat.uz